

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім.М.П.ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

Радько Ганна Іванівна

ЖАНРОВЕ РОЗМАЇТТЯ ПСЕЗІЇ Д.ПАВЛИЧКА
В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Спеціальність ІО.СІ.02 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 1993

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100313727

КИЇВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ім. О. М. ГОРЬКОГО
БІБЛІОТЕКА

Дисертація є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури Київського державного педагогічного інституту ім.М.П.Драгоманова.

Науковий керівник - дійсний член АПН України,
доктор філологічних наук,
професор Хропко Петро Панасович

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук,
професор Крижанівський Степан Андрійович
кандидат філологічних наук,
доцент Ткачук Микола Платонович

Провідна організація - Кіровоградський державний педагогічний інститут ім.В.Винниченка

Захист відбудеться "17" _____ січня _____ 1994 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр К ІІЗ.ОІ.СЗ в Українському державному педагогічному університеті ім.М.П.Драгоманова /252СЗ0, Київ, вул.Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова.

Автореферат розісланий " " _____ 199_ р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради *Вишневецька* Вишневецька Г.П.

Реферована дисертація присвячена дослідженню жанрового розмаїття поезії Д.Павличка.

Актуальність теми. Жанровий аспект дослідження творчого доробку письменника у контексті історико-літературного процесу заслуговує на увагу, оскільки дає можливість літературознавчій науці зробити всебічний порівняльний аналіз не лише творчості окремих митців слова, а й національних літератур взагалі. Адже для письменника пізнання епохи відбувається "у нерозривному зв'язку зі способами зображення її, тобто з основними можливостями жанрової побудови"¹/. І хоч, з погляду на специфіку родових естетичних властивостей, поезію нелегко звести до "чистих" жанрів /є багато творів, де важко визначити жанр/, але ця, до деякої міри, неоднозначність жанрових характеристик твору не зменшує зацікавленості дослідників жанровою природою поезії. Останнім часом з'явилися праці історико-літературного плану про окремі жанри /М.Ільницький, Т.Салига, А.Амінов, Н.Мазепа/, жанрові особливості творчої спадщини письменника /А.Каспрук, Н.Левчик/, жанрові системи певного періоду розвитку літератури /М.Бондар/ та теоретичні синтезуючі дослідження /Г.В'язовський, П.Медведев, Г.Грабович/.

Вибір предмета даного дослідження зумовлений жанровою своєрідністю поезії Д.Павличка та її значенням для історико-літературного процесу 50-90-х років ХХ століття. Безперечно, поряд з Д.Павличком можна поставити багатьох його ровесників, але навряд чи ще чия творча еволюція зможе так яскраво проілюструвати процес розвитку всієї сучасної української поезії і поетичних жанрів зокрема.

Вивчення творчості Д.Павличка оперте на серйозні, справді глибокі дослідження, починаючи із відгуків Л.Новиченка, Ю.Мельничука, С.Крижанівського, Ю.Барабаша, пошукових робіт В.Іванисенка та Ю.Бурляя, у яких виросблились принципові положення про значення й ідейно-естетичну спрямованість його поезії. Багатими на дослідження Павличкової поезії виявились 70-80-і роки /роботи Д.Шлапака, Л.Макарова, Л.Скирди, Є.Прісовського, В.Земляка, С.Крижанівського, Л.Стаєцької, Н.Костенко/. М.Ільницький, в особі

1/ Медведев П.Н. Проблема жанра // Из истории советской эстетической мысли: 1917-1932. - М.: Искусство, 1960. - С.423.

якого сучасний літературний процес, зокрема поетичний, знайшов досить кваліфікованого й сумлінного дослідника, який однаково впевнено почувачється і в ролі критика, і в ролі теоретика-літературознавця; впродовж досить тривалого часу звертався /і звертається/ до вивчення різних аспектів творчості цього талановитого письменника. Літературний портрет "Дмитро Павличко" /1985 р./ творився з неослабною увагою автора до кожної нової сторінки у доробку поета, в результаті маємо розгорнуте дослідження, що дає змогу глибоко осягнути ідейно-тематичне, образне багатство Павличкової поезії в її розвитку, простежити становлення художнього таланту.

Кількість праць, присвячених оригінальній поетичній творчості Д.Павличка, свідчить про неослабний інтерес до неї і визначає актуальність реферованого дослідження. Але річ, зрештою, не в кількості праць, а в тому, що різноаспектність вивчення поезії Д.Павличка не давала можливості конкретно, всебічно з"ясувати саме жанрове її розмаїття. Правда, окремі спостереження над природою таких жанрів, як сонет, рубаї, пісня, притча, поема, здійснені М.Ільницьким, О.Морозом, М.Жулинським, С.Барабаш, Л.Скирдсю, О.Никаноровою, В.Моренцем, виконані на основі типологічного вивчення окремого жанру; синтезуючої ж праці про жанрову природу поезії Д.Павличка, на жаль, ще немає.

Цим і зумовлений вибір теми даної дисертації, яка є спробою комплексного дослідження жанрової своєрідності поетичної творчості Д.Павличка, зокрема лірики і ліро-епосу, у сучасному літературному контексті, через нові аспекти вивчення жанру - традицію і новаторство, поступ і рух, єдність естетичного і соціально-історичного начал літературного процесу.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких взаємопов"язаних завдань:

- визначити принципи жанрової класифікації поетичних творів Д.Павличка;

- охарактеризувати лірику Д.Павличка як своєрідне жанрове розмаїття, вичленити найбільш живані жанри;

- розглянути співвідношення і взаємодію ліричного і епічного начал через "особливі форми відношення до світу"^{2/} у лірич-

^{2/} Білецький О.І. Проблема синтеза в літературознавстві // Зібрання праць: У 5-ти т. К.: Наукова думка, 1968. - Т.3. - С.522.

них та ліро-епічних жанрах Д.Павличка;

- показати художні пошуки Д.Павличка у жанрі поеми;

- виявити і обґрунтувати внутріжанрові зміни у поетичній творчості письменника;

- розкрити жанрову природу поезії Д.Павличка з погляду закону наступності літературних явищ як творче розв'язання поетом проблеми традиції і новаторства змістових форм і жанрів.

Теоретико-методологічна основа і методи дослідження. Методологічною основою дисертації є діалектико-матеріалістичний метод пізнання дійсності, діалектичний принцип, який потребує розгляду всіх процесів та явищ у взаємозв'язку, єдності, у нескінченному розвитку. В процесі роботи над темою враховувались також літературно-естетичні погляди І.Франка, С.Білецького з проблем розвитку поезії та особливостей її жанрової класифікації. Певною теоретичною основою дисертації стали також сучасні літературно-критичні дослідження, в яких склалась концепція художнього аналізу літературного процесу взагалі і поетичного доробку письменника зокрема. Стже, теоретико-методологічною передумовою даного дослідження є розуміння того, що з'ясувати закономірності руху окремого жанру в межах роду чи міжродової взаємодії можна тільки з урахуванням конкретно-історичних обставин і особливостей внутрілітературних зв'язків.

Методика дослідження до обраної теми включає в себе найважливіші елементи історико-генетичного, історико-функціонального, порівняльно-типологічного, описового та естетичного методів аналізу художніх явищ літературного процесу. Оскільки в історичному плані жанри є змінюваними формами, що перебувають у розвитку, вдосконаленні, а з погляду естетичного змісту вони значною мірою акумулюють у собі мистецький досвід людства, визначають за собою художнього узагальнення, тому жанрові особливості поезії Д.Павличка розкриваються з погляду закону традиції і новаторства змістових форм.

Джерельною базою дисертації є поетична, літературно-критична і публіцистична творчість Д.Павличка, а також твори українських поетів ХІХ і ХХ століть /І.Франка, С.Гаврилюка, М.Рильського, М.Важана, А.Малишка, В.Сосюри/ і його сучасників /Л.Костенко, І. Драча, В.Слійника, В.Мозолевського, І.Жиленко/.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Не претендуючи на висчерпність у висвітленні названої теми, дисертація становить певний внесок у вивчення поезії Д.Павличка. Дослідження буде сприяти осмисленню поезії як складної і гнучкої підсистеми, у складі якої взаємодіють різні компоненти - тематика, характер, жанр, стиль тощо.

Матеріали і результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в процесі подальшого вивчення поезії Д.Павличка і всього сучасного українського літературного процесу, у вузівській практиці викладання історії української літератури, в спецкурсах і спецсемінарах, присвячених творчості Д.Павличка і проблемам вивчення української поезії його часу. Конкретні зразки жанрового аналізу поетичних творів можуть бути корисними учителям-словесникам у шкільній практиці викладання літератури.

Наукова новизна проведеного дослідження визначається тим, що жанрова своєрідність поезії Д.Павличка ще не була предметом окремого дослідження, у зв'язку з чим відсутня цілісна картина розвитку його самобутньої творчості. Вперше розглядається питання про якісно новий рівень співвідношення і функціонування ліричного і епічного начал у творчості Д.Павличка в контексті сучасної української поезії. Таким чином, зроблена спроба оцінки основних тенденцій розвитку жанрів у поетичній творчості Д.Павличка дає можливість глибше зрозуміти неповторність стилю поета, чіткіше зв'язувати його місце в літературному процесі.

На захист виносяться такі наукові положення:

1. Розмаїття жанрів у творчості Д.Павличка відповідає багатогранності його життєвого матеріалу, оскільки фактор творчої неповторності, багатство змісту та ідей - неодмінні жанрові атрибути, без яких немає справжності твору.

2. Д.Павличко майстерно використовує різноманітні жанрові форми лірики, але особливо вражає його новаторство в жанрах сонета та рубаї. У цьому аспекті лірика поета - унікальне явище в українській літературі.

3. У поезії Д.Павличка витворилась і викристалізувалася експресивна художня система, що ґрунтується на філософському масштабно-глибинному осмисленні явищ і процесів дійсності і сугестивному ліризмі.

4. Взаємодія ліричного і епічного начал знайшла особливе вираження в жанрі поеми. Але перевага одного із цих начал -

ліричного чи епічного - не призводить до витіснення іншого. Завдяки цьому поеми Д.Павличка в основному ліро-епічні.

5. Динамічний характер співвідношення родових елементів - сдна із передумов різноманітності віршових форм. Для поезії Д.Павличка характерне тяжіння багатьох жанрів до взаємовпливів і взаємовідкритості.

6. Поетичний доробок Д.Павличка є цікавим і новаторським досягненням, що свідчить про індивідуальність стилю поета, коріння якого має глибоку традицію. Сягнення жанрової своєрідності поезії Д.Павличка саме через проблему традицій і новаторства є тим перспективним шляхом, який дає можливість визначити місце і роль митця в історико-літературному процесі.

Апробація роботи. Дисертація окремими розділами і в повному обсязі обговорювалась на кафедрі української літератури Київського державного педагогічного інституту ім.М.П.Драгманова. Результати дослідження доповідалися на науково-теоретичних конференціях Полтавського державного педагогічного інституту ім.В.Г.Короленка /1986-1990 рр./, Київського педінституту /1991р./, на республіканській науково-практичній конференції /Полтава, 1991 р./ та на Всеукраїнській конференції /Полтава, 1992 р./. Основний зміст роботи відображено в п'ятих публікаціях загальним обсягом 1,8 д.а.

Обсяг і структура дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку основної використаної літератури.

Основний текст складає 178 сторінок, бібліографія включає 288 назв.

Основний зміст роботи

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, наукова новизна, визначаються мета та завдання, теоретична та практична цінність роботи, висвітлюються термінологічний інструментарій, методи та структура, формулюються основні положення дисертації, що виносяться на захист.

У першому розділі /"Жанрова своєрідність лірики Д.Павличка"/ розглядаються особливості лірики як роду літератури та її місце і роль у поетичному доробку поета та в історико-літературному процесі 50-90-х років ХХ ст.

Жанрове розмаїття лірики Д.Павличка розглядається в органічному зв'язку з формуванням жанрової системи української лірики ХХ ст. Як змістова форма художнього освєщення дійсності жанри лірики Д.Павличка формувалися, звичайно, не ізольовано від здобутків його попередників і сучасників. Адже ж лірика І.Франка, О.Гаврилюка, М.Рильського, В.Сссюри була тією животворною традицією, на яку спиралася і з якої виходила творчість Д.Павличка. Приходимо до висновку, зважаючи на думку Л.Гінзбург, "що без традиції не буває мистецтва і немає виду словесного мистецтва, в якому традиція була б такою сильною, тривкою, важкопереборною, як в ліриці"^{3/}. Сссбливо звертається увага на спорідненість творчості Д.Павличка та І.Франка. Вважаємо, що Д.Павличко- виразний представник Франкового "напрямку", але при цьому він не втрачає і своєї неповторності. Його самбутня творча індивідуальність реалізується у вмінні скрізь і всюди знаходити своє: свої теми, жанри, емційну тональність, виражальні засоби, мовну систему та образи.

У поетичному доробку Д.Павличка виділяються три жанрові групи ліричних творів. Першу з них складають гімн, декларація, інвектива, елегія; до другої належать - медитація, лірико-дидактичне послання, дружнє послання, любовне освідчення; до третьої - сонет, рубаї, пісня.

Сама проблематика перших поетичних збірок "Любов і ненависть" /1953/, "Моя земля" /1955/, "Правда кличе!" /1958/ красномовно свідчить про насущну причетність поета до найзлободенніших, бузлових колізій доби, тому і виразилась вона саме в жанрах, які ми віднесли до першої групи. Без декларативної, загострено публіцистичної лірики не буває майже жодного поета. Зразками декларацій виступало публіцистичне слово М.Важана /"Клятва"/, П.Тичини /"Я утверждаюсь"/ у рски Великої Вітчизняної війни. До речі, М.Рильський теж дозволяв собі розкіш: писати інколи в публіцистичному стилі.

Пряма публіцистична інвектива як жанр ліричної сатири для Д.Павличка органічніша, ніж мова фейлетона з прихованим звучанням слова, двеплановістю ситуації /"Манекени", "Ансіміні листи", "Ограх", "Ти зрікся мови рідної", "Лист до одного знайомого в

справах філологічних", "Вірному синові нації" та ін./ Вірші-декларації, вірші-інвективи засвідчують, що Д.Павличко "нерівно" йшов, та все ж йшов до правди. Його лінія на захист української мови, культури є чи не найосновнішою у ліричній творчості.

Д.Павличко намагався поезією служити щоденній справі, він хотів боронити віршами те, що треба було захищати указами. Адже "поезія, - за визначенням М.Ільницького, - завжди дихає атмосферою свого часу, найчутливішим сейсмографом вловлює нові суспільні настрої і прагне звернути на них увагу всієї громадськості"^{4/}. Через емоційну насиченість, глибоку змістовність художнього образу, багатозначність поетичного слова, його метафоричність і асоціативність, при стислій манері відображення, поезія з винятковою емоційною силою впливає на читача.

Поряд з інвективою про зневажене материнство /"Бабуся з квітами"/ уживаються чудові, просвітлені сльозами любові елегії про рідну матір поета/"Мати, "Свято матері моєї - спаса", "В тій хаті, де не був ти відтогидь", "Мамо, ви мені приснились..." та ін./ У віршах-медитаціях /лат. *meditatio* від *meditor* - роздумую/ виявляється освіченість автора, масштабність його мислення. На нашу думку, зовсім не обов'язково, щоб лірична медитація не мала предметної зображальності. У цьому аспекті цікаві поетичні роздуми Д.Павличка, які подаються у тісному взаємозв'язку з описом природи. Ці вірші становлять нерозривну образно-змістову цілісність, де в ядрі художнього образу об'єднуються в єдине ціле концепція твору й способи її вираження.

Акцентується увага у дослідженні на жанрах любовного послання і любовного освідчення у формі усного монологу, в яких талант поета розкрився дуже повно. В останні десятиліття /особливо після відходу В.Сосюри/ нашій ліриці стало якось "незручно" говорити про любов - захоплено, жагуче. І коли б не твори окремих поетів, то криза інтимного вірша була б незаперечною. Тому збірка віршів "Таємниця твого обличчя" /1978 р./ Д.Павличка - явище майже унікальне, хоч ніяк не випадкове. Цю збірку любовної лірики не за спрямуванням, а за рівнем емоційного злету можна порівняти тільки

4/ Ільницький М.М. Багатогранність єдності: Проблемно-стильові тенденції сучасної української поезії. - К.: Дніпро, 1984. - С.239.

з віршами Ліни Костенко із книги "Над берегами вічної ріки".
Поезії Д.Павличка і Ліни Костенко засвідчили можливість розвитку в наш час мотивів, які в історії літератури позначені духом Петрарки і Шекспіра, Міцкевича й Пушкіна, Шевченка і Франка. Інтимні вірші Д.Павличка, з одного боку, видаються надто традиційними, з іншого – несхожість їх ні на чиї інші безсумнівна. Від часів Франкового "Зів'ялого листя" ми не мали подібних яскравих спрб.

У дисертації особлива увага приділена новаторству Д.Павличка у жанрах сонета і рубаї, цих канонічних віршових форм. Безперечно, Д.Павличко робить те, що належить робити кожному поетові, наділеному хистом і вправністю, – він розуміє, що поезія може жити лише в русі й розвитку, й на цьому шляху він – винахідник і шукач.

Сонетарій Д.Павличка – це все те визначальне, чим характеризується його поетична індивідуальність. Псет не обмежується якимось певним колом спеціально для сонета призначених тем і мотивів, емсій і почувань /як не дивно, але у збірці "Тамниця твого обличчя" немає жодного сонета/.

Усе притаманне йому як поетові взагалі, все, що природно виявляється в його деклараціях, посланнях, медитаціях, інвективах, елегіях, так само природно відбивається і в сонетах, тільки знаходить тут найбільш сконцентроване в думці й почутті вираження. Відтак Павличко в сонетах – і лірик, і публіцист, і пейзажист, і філософ, і мораліст, і сатирик. З усіх дотеперішніх українських сонетаріїв Павличків – найбільший за обсягом, має і найширший тематичний діапазон. Живим і рухливим є сонет Д.Павличка: провівши паралель, зокрема, з баладою і особливо притчею, відзначаємо, що сонетна форма зазнала помітної трансформації й оновлення /і, звичайно ж, не лише в циклі "Білі сонети"/.

Східний жанр рубаї, що складається з однієї строфи, побудованої за строгими канонами, – нове явище в українській літературі. Вони стали прямим продовженням його ранньої громадянської лірики, що надавало традиційним філософським темам /життя і смерті, любові і суспільства, людини і природи і т.ін./ гострерактуального звучання, розширило тематичні межі чотиривіршів, в яких поряд із суто філософськими з'являються політичні, морально-дидактичні, любовні та інші мотиви. Рубаї Д.Павличка – це поезія мудрості. Стже, сумнівні псета – "чи замалу, чи, може, завелику одержу мати-

муть думки мої" - розвіюються. Аналіз рубаї Д.Павличка показує, що він не тільки знайшов своїм думкам відповідну форму, але і збагатив українську поезію атрибутами національної "сдежі" таджицького вірша.

Пристрасне й інтелектуально глибоке поетичне мислення Д.Павличка запліднене попереднім мистецьким досвідом світової і, насамперед, вітчизняної культури, але незаперечним є і те, що глибоким джерелом творчості поета виступає фольклор, народна пісня. Народність - це найвище поєднання простоти й образності вислову з високою мудрістю, взятої з історії століть. Пісні Д.Павличка "Два кольори", "Мелеченьки", "Дзвенить у зорях небо чисте", "Розплелись, розсипались, розпались" - в колі найдовершенішого. Кількісно пісенний жанр у поезії Д.Павличка невеликий, розділ "Пісні" в збірнику налічує 16 творів. Але стали піснями вже 40 його віршів. "Заспівали" поезії "Я стужився, мила, за тобою" /"Явір і яворина"/, "Моя любове, ти як бог" /"Мольба"/ та інші.

У дисертації розглядаються найскладніші проблеми пісенного жанру, його найістотніші прикмети і висловлюється думка, що Д.Павличко володіє секретами поезики пісні, без якої, за словами письменника, "втрачає сенс материнське й будь-яке інше виховання".

Всі жанри ліричної поезії Д.Павличка розглядаються в історичному розвитку і в контексті українського літературного процесу. Простежується здатність жанрів до таких взаємовпливів: декларація ↔ інвектива, елегія ↔ пісня ↔ медитація, медитація ↔ інвектива ↔ ліричне послання, сонет ↔ медитація ↔ інвектива.

Розділ завершується висновками, що лірика Д.Павличка є вагомим набутком його поетичної творчості, характеризується багатством жанрів і тем, відзначається публіцистичністю, глибокою культурною філософською думкою і глибоким інтелектуалізмом, драматургічною напруженою вірша - всім тим, чим з'єднала традиції І.Франка, М.Рильського, М.Важана та інших схильних до поглибленого роздуму митців із сучасними поетичними пошуками Л.Костенко, І.Драча, М.Вінграновського.

У П розділі /"Поєднання зображального і виражального начал у ліриці та ліро-епосі Д.Павличка"/ досліджуються ті жанри ліричної творчості поета /описової і розповідної лірики/, у яких наявне співвідношення ліричних і епічних начал /вірш-розповідь

/миснолог/, ліричний портрет, вірші-сповідання, ліричні нариси/.

За традицією, що йде від Гегеля, предмет і зміст лірики сучасними естетиками літератури обмежується вираженням тільки внутрішнього світу художника, його авторською суб"ективністю, а явища зовнішнього світу, виходить, несуттєві для поета-лірика. Такі вірші "стять поза межі лірики, якщо дозвільуватись прийнятої раніш концепції, бо почуття й думки вони не випинають на перший план, а відтворюють картини, зображають зовнішній світ, події, природу"^{5/}. У розділі стверджується думка, що лірика в цілому може успішно розвиватися тільки тоді, коли не порушується гармонія між її об"єктивно-зображальними і суб"єктивно-виражальними сторонами. "Зображення події не може бути витіснене зображенням душевного стану, без відтворення події, як і без відтворення внутрішнього життя людини, сучасна література існувати не може", - відзначає Н.Мазепа^{6/}. Тому об"єктом уваги в даному розділі стала лірична поезія Д.Павличка, предметом якої є не тільки суб"єктивне "я" поета, але і вся дійсність у її відношенні до внутрішнього світу людини і відповідно суб"єктивний світ індивідуума в його співвіднесеності із світом об"єктивно-зовнішнім. Такі прояви функціонування епічних і ліричних елементів у поетичній структурі демонструють як ранні, так і більш зрілі опосові і розповідні вірші Павличка та ліро-епічні цикли, у яких особливо помітне "підсилення епічного начала, прагнення до відтворення цілісної картини світу, хоч цілісність і складається із окремих деталей"^{7/}.

Багато характерних для української поезії тенденцій відбилося у циклах "Днина" /1960/, "Дитинство" /1955/, "Navigate несе е" /1977/, "Колоски" /1978/, "Задивлений в будучину" /1986/, "Єврейські мелодії" /1989/. Українська поезія в основному визначається ліро-епічними циклами. Б.Слійника, І.Драча, Л.Костенко,

5/ Шаховський С.М. Лірика і лірики: Питання майстерності і стилів української радянської поезії. - К.: Рад.письменник, 1960. - С.7.

6/ Мазепа Н. В поэтическом писке: Об эпическом и лирическом начале в современной русской поэзии. - К.: Наукова думка, 1977. - С.14.

7/ Крижанівський С.А. Художні відкриття і літературний процес: Огляди, статті, роздуми. - К.: Рад.письменник, 1979. - С.159.

І.Жиленко. А традиції ліро-епічного циклу в українській поезії виражені І.Франком, Лесею Українкою, М.Бажаном, М.Рильським. Таким чином, у дослідженні акцентується увага на ліриці, якій підвладні не тільки миттєві реакції на окремі явища навколишнього світу, але і глибокі переживання - думки, що відносяться до складних життєвих процесів і виношуються поетом упродовж тривалого часу. Такі переживання вимагають для свого художнього втілення великих ліричних форм.

Для зв'язку віршів у цикл Д.Павличко використовує три основних сполучних елементи: ліричний герой, образ-персонаж, ліричний і подійний сюжет. Ці показники різних літературних родів під час взаємодії служать одній цілі - найбільш функціональному вираженню загальної для всього твору ідеї. При цьому "епічність... поезії не суперечить її ліричній природі, яка в межах сприйняття світу через позитивне "я" набуває ряд нових ознак"^{8/}.

Цікаву взаємодію ліричного та епічного начал у сучасній українській поезії простежуємо і в жанрах балади та притчі. У більшості балад Д.Павличка, І.Драча, В.Слійника, Р.Лубківського під впливом так званого поетичного "вибуху" превалює ліричний спосіб зображення дійсності, але ліричні елементи, хоч і опиняються у баладах на першому плані, все ж не витісняють епічні, яким належить роль основи. Сучасна притча /представлена Д.Павличком і В.Слійником/ виражає нові грані епічності: поглиблений погляд на світ людини в його безпосередньому зв'язку з минулим і сучасним.

У результаті дослідження приходимо до висновку, що ліро-епічні жанри відрізняються взаємодією суб'єктивних і об'єктивних начал, яке проявляється в зображенні явищ чи епізодів у їх самостійному розвитку і шляхом передачі викликаних ними переживань, виявленні авторського ставлення до них. У цих творах властивий епосові сюжет набуває особливого ліричного забарвлення. Через суб'єктивне може розкриватися об'єктивне, яке не можна ототожнювати сьогодні ні з розповідністю, ні сюжетністю, адже епічність виявляється не в формальних ознаках, а в масштабно-синтезичному способі мислення.

^{8/} Моренець В. Поезія в світлі критики // Радянське літературознавство. - 1982. - № 4. - С.15.

Творчий доробок Д.Павличка в ліро-епосі разом з доробком інших поетів сучасності сприяє глибокому оновленню української поезії, підсилення її функціональних можливостей.

III розділ дослідження /"Художні пошуки Д.Павличка в жанрі поеми"/ присвячений одному із продуктивних літературних жанрів - поемі, в якому працював митець. У розділі простежується процес переростання епічних поем в ліро-епічні. Для типологічного зіставлення використовуються твори І.Франка, М.Бажана, А.Малишка, Б.Слійника, Л.Костенко, І.Драча, Б.Мозолєвського. Сучасна українська поема, продовжуючи класичні традиції, утверджує самостійні пошуки, розвивається досить інтенсивно. Л.Новиченко стверджує, що "існує закономірність: чим багатша і зріліша національна література /або сім'я літератур/ певної епохи, тим ширше коло художніх традицій, на які вона спирається"^{9/}.

Зусилля Д.Павличка були спрямовані на пошуки способів характеротворення. Спираючись на вагомий творчий досвід своїх попередників, він створив складний, глибоко правдивий образ людини /псема "Земля"/, "не сфальшивив у розкритті психології матері, не полегшив її важкої думи й турботи, не "перевиховав"^{10/}. Саме традиційний мнєологічний спосіб опозиді як засіб самохарактеристики героя і розкриття його психології проявиться у повну силу в ліро-епічних псемах "Вогнище", "Поєдинок".

Талант поета яскраво виявився і в історичній поемі "Князь" /1986/. Д.Павличко вже в котрий раз не боїться звертатись до, здавалось, добре знаних історичних фактів. Поет сміливо аналізує ульний внутрішній стан князя Ігоря, плин його думок, навіть сновидіння, вносячи цим нові акценти в трактування образу князя Ігоря.

Архітектоніка поезії Д.Павличка визначається рухом думки через діалектичне заперечення вихідної тези та її підтвердження на новому значенневому рівні /поєми "Поєдинок" і "Князь"/. Можна бачити в цьому виключний вплив сонетної композиції, якою поет володіє досконало. А можна - й більш глибоку традицію, від

9/ Невиченко Л.М. Вибрані праці: В 2-х т. - К.: Дніпро, 1984. - т.І. - С.117.

10/ Ільницький М.М. На вістрі серця і пера: Про спадкоємність художніх ідей і новаторства в сучасній українській радянській поезії. - К.: Дніпро, 1980. - С.56.

якої взагалі бере свій початок інтелектуальне письменство і яка простежується від часів античного театру з періодом страсф та антистрасф його хорєвского співу.

Третій розділ завершують обґрунтування самої дефініції поеми і її внут. жанрові зміни. Поскільки жанр - явище історичне, то кожний оригінальний твір має свої жанрові особливості і його не треба підгонити під будь-який кансн. Як зауважує І.Фрэнк, "дефініція епсепей гомєрівської зовсім не підходить до характеристики "Енеїди", ані "Шахнаме", ані "Пісні про Нібелунґів", ані "Пісні про Роланда", ані "Божественної комедії", ані "Беовульфа", кожна дана епопея вимагає осібної дефініції, то значить, що кожна дефініція епсепей, узагальнена на всі епопеї, буде дурницею"^{II/}.

Стже, сучасну поему не вкласти в жодну жанрово-структурну схему, в жодну теоретичну модель, якою б привабливою і перспективною ця модель не уявлялась нам, бо справжній новаторський твір неодмінно руйнує всі кодекси й приписи. Художні пошуки Д.Павличка у жанрі поеми відзначаються консервативним підходом, хоча характерною особливістю сучасної поеми є її жанровий поліфонізм /яких тільки жанрових означень не знаходять псети для своїх поем: поема - настрій у П.Осадчука й М.Нагнибиди, ліро-фантастична псема у І.Муратова, поема-феєрія у С.Бурлакєва, поема-химерія у Р.Братуня і т.п./.

У висновках до всієї роботи в розширеному вигляді подаються положення, що винсється на захист, провідним серед яких є положення про жанрові особливості, внутрішньжанрові зміни у поетичній творчості Д.Павличка. Проведене дослідження показує, що жанрове і тематичне розмаїття поезії Д.Павличка складає цілу систему, що знаходиться в постійному розвитку і є унікальним явищем у сучасній українській літературі.

Основні положення дисертації відображено в таких
публікаціях:

І. Жанрове розмаїття поезій Д.Павличка // Ідейно-художнє новаторство в українській літературі: Збірник наукових праць. - К.: КДПІ, 1985. - С.44-49.

II/ Фрэнко І.Я. Слово про критику // Зібр. твєрів: У 50-и т. - К.: Наукова думка, 1981. - Т.30. - С.216.

2. Жанрова своєрідність творів Т.Г.Шевченка, написаних на Полтавщині // Т.Г.Шевченко і Полтавщина: Тези доповідей та повідсмлень обл. ювілейнсі наук. конференції, присвяченої 175-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка. - Полтава, 1989. - С.23-25.

3. Сособливості поетичної мови Д.Павличка у творах для дітей // Мова в системі початкового навчання: Тези респ. наук.-практ. конференції. - Полтава, 1991. - С.153-154.

4. Поезія Д.Павличка і духовне відродження України // Релігійна традиція в духовному відродженні України: Матеріали Всеукр. науков. конф. - Полтава, 1992. - С.176-177.

5. Жанрово-тематична своєрідність поем Д.Павличка // Рідне слово: Збірник наукових праць. - Полтава: ПДПІ, 1993. - С.117-132.

Підписано до друку 29.10.1993 р.Об'єм 0.8.Формат 60x84 1/16
Друк офсетний.Тир.100 пр.Зам.338.Безплатно.

ДОД УДПУ ім.М.П.Драгоманова, Київ, Пирогова, 9.